

แนวทางการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ด้วยหลักอิทธิบาท 4
GUIDELINES FOR DRIVING THE OBEC MORAL SCHOOLS WITH THE ITTHIPADA IV PRINCIPLES

สุรศักดิ์ การุญ

Surasak Karun

โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า

Triamudomsuksanomkiao School

Corresponding Author e-mail: kampoo2023@gmail.com

วันที่รับบทความ 22 กันยายน 2568; วันที่แก้ไข 10 ตุลาคม 2568; วันที่ตอบรับ 17 ตุลาคม 2568

บทคัดย่อ

การพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม เป็นโครงการที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ดำเนินการตามพระบรมราโชบายด้านการศึกษาของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณบดินทรเทพยวรางกูร ที่มุ่งให้ผู้บริหาร ครู นักเรียนและบุคลากรทางการศึกษาได้รับการปลูกฝังคุณธรรม 5 ประการ ได้แก่ ความพอเพียง ความกตัญญู ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ และอุดมการณ์คุณธรรม ซึ่งมีกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม 6 ขั้นตอน ตามกระบวนการของมูลนิธิยุวสถิรคุณ ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การสร้างการรับรู้และการยอมรับ ขั้นตอนที่ 2 การสร้างครูแกนนำและนักเรียนแกนนำ ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน ขั้นตอนที่ 4 การกำหนดวิธีบรรลุนิยามคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน ขั้นตอนที่ 5 การลงมือปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายการเปลี่ยนแปลง และขั้นตอนที่ 6 การสร้างกลไกการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรมให้โรงเรียนประสบความสำเร็จ โดยนำหลักอิทธิบาท 4 ซึ่งเป็นพุทธธรรมที่ทำให้การทำงานประสบความสำเร็จและมีความสุขได้นำมาประยุกต์ใช้ในการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ให้สำเร็จด้วยหลักอิทธิบาท 4 มีองค์ประกอบสำคัญ 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) วิธีการดำเนินงาน 4) แนวทางการประเมิน และ 5) เงื่อนไขความสำเร็จ ซึ่งจะนำหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ในองค์ประกอบที่ 3 วิธีดำเนินงานขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ทั้ง 6 ขั้นตอน จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรมให้โรงเรียนประสบความสำเร็จ เริ่มจาก การวางแผนอย่างมีส่วนร่วม ส่งเสริมสนับสนุนและเสริมแรง เพื่อการดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ ที่สำคัญต้องมีการนิเทศติดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อประเมินผลการทำงาน พร้อมทั้งถอดบทเรียน และประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินโครงการโรงเรียนคุณธรรมอย่างมีส่วนร่วม เพื่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: โรงเรียนคุณธรรม; หลักอิทธิบาท 4; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.)

Abstract

The development of moral schools is a project of the Office of the Basic Education Commission (OBEC) in accordance with the educational policy of His Majesty King Maha

Vajiralongkorn Bodindradebayavarangkun. This project aims to instill the five virtues in administrators, teachers, students, and educational personnel: sufficiency, gratitude, honesty, responsibility, and moral ideology. The development process of moral schools consists of six steps according to the process of the Yuwasathirakun Foundation: Step 1: Creating awareness and acceptance; Step 2: Creating core teachers and student leaders; Step 3: Defining the school's moral identity; Step 4: Defining the school's moral identity; Step 5: Taking action to achieve change goals; and Step 6: Creating a mechanism to drive moral schools to success. This involves applying the Itthipada IV Principles, a Buddhist principle that promotes success and happiness, to drive OBEC's moral schools to success. The Itthipada IV Principles has five important components: 1) principles; 2) objectives; 3) methods of operation; 4) evaluation guidelines; and 5) conditions for success. This will apply the Four Bases of Influence to the third component of the OBEC's six-step moral school implementation process. Therefore, it is an important tool for driving moral schools to success. It begins with participatory planning, promotion, support, and reinforcement for effective implementation. Importantly, there must be supervision, monitoring, and knowledge exchange to evaluate performance, as well as lessons learned and publicize the results of the moral school project with participation for the sustainable development of student morality and ethics.

Keywords: Moral Schools; Itthipada IV Principles; Office of the Basic Education Commission (OBEC)

บทนำ

ตามที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณบดินทรเทพยวรางกูร ทรงพระราชทาน พระบรมราโชบายด้านการศึกษา เพื่อสานต่อพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ว่า การศึกษาต้องมุ่งสร้างพื้นฐานให้แก่ผู้เรียน 4 ด้าน ได้แก่ 1) มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อบ้านเมือง 2) มีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง – มีคุณธรรม 3) มีงานทำ-มีอาชีพ และ 4) เป็นพลเมืองดี ซึ่งแนวปฏิบัติในเรื่อง “การมีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง มีคุณธรรม” ได้แก่ รู้จักแยกแยะผิด-ชอบ ชั่ว -ดี ปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีงาม ปฏิเสธสิ่งที่ผิด สิ่งชั่ว และช่วยกันสร้างคนดีให้บ้านเมือง (ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ, 2560) และแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ 4 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อพัฒนาคนให้เป็นพลเมืองที่ดี 2) เพื่อพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณธรรมจริยธรรม รู้รักสามัคคี และร่วมผนึกกำลังมุ่งสู่การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน 3) เพื่อพัฒนาระบบ และกระบวนการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ และ 4) เพื่อนำประเทศก้าวข้ามกับดักประเทศที่มีรายได้ปานกลางและความเหลื่อมล้ำ ภายในประเทศลดลง สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ซึ่งเป็นแม่บทในการจัดการศึกษาโดยกระจายอำนาจให้สถานศึกษา และเปิดกว้างให้กับทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการ

จัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจ สติปัญญาความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545) และสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ได้กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนไว้ 8 ประการ ได้แก่ 1) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์สุจริต 3) มีวินัย 4) ใฝ่เรียนรู้ 5) อยู่อย่างพอเพียง 6) มุ่งมั่นในการทำงาน 7) รักความเป็นไทย และ 8) มีจิตสาธารณะ ซึ่งโรงเรียนทุกแห่งต้องจัดการเรียนรู้ให้ครอบคลุมคุณลักษณะทั้ง 8 ประการข้างต้น (ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ, 2560)

นอกจากนี้ จากการสะท้อนปัญหาของนักเรียนและครู พบว่า ปัจจุบันนักเรียนยังมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์อยู่บางประการ ได้แก่ พฤติกรรมขาดวินัย เช่น มาสาย หนีเรียน แต่งกายไม่ถูกระเบียบ ใช้โทรศัพท์มือถือถือผิดกาลเทศะ ไม่ใส่หมวกกันน็อค พฤติกรรมขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย เช่น เข้าแถว-เดินแถวไม่เป็นระเบียบ ไม่มีสัมมาคารวะ พูดคำหยาบ พฤติกรรมขาดความรับผิดชอบ เช่น ไม่ตั้งใจเรียน ลอกการบ้าน ไม่ส่งการบ้าน ติด 0 ร. มส. ไม่ปิดน้ำ -ไฟหลังใช้ ไม่รักษาความสะอาดในโรงเรียน ขาดจิตสำนึกสาธารณะ พฤติกรรมขาดความซื่อสัตย์สุจริต เช่น ลักขโมย พูดโกหก ททุจริตการสอบ เก็บของใต้ไม่ส่งคืน พฤติกรรมเสี่ยง/ก้าวร้าว เช่น สูบบุหรี่ ดื่มเหล้า เล่นการพนัน ทะเลาะวิวาท ติดเกม ฟุ่มเฟือย ทำลายทรัพย์สินของส่วนรวม ข่มขู่รังแก เพื่อน-รุ่นน้อง ตั้งครรภ์ระหว่างเรียน (ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ, 2560)

จากปัญหาดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการ ได้เห็นถึงความสำคัญที่จะต้องพัฒนาคนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม จึงกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนไว้ 8 ประการ ระบุในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 และนโยบายการสร้างค่านิยมหลัก 12 ประการ ให้เกิดกับคนในชาติในปี 2560 กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบาย ภายใต้กรอบยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เยาวชนไทย ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในฐานะองค์กรหลักเกี่ยวกับการจัดการศึกษาให้เยาวชนส่วนใหญ่ของประเทศ ได้จัดทำโครงการ “โรงเรียนคุณธรรม สพฐ.” ขึ้นเพื่อให้ผู้บริหาร ครู นักเรียน และบุคลากรทางการศึกษาได้รับการปลูกฝังคุณธรรม 5 ประการ ได้แก่ 1) ความพอเพียง 2) ความกตัญญู 3) ความซื่อสัตย์สุจริต 4) ความรับผิดชอบต่อ และ 5) อุดมการณ์คุณธรรม โดยมุ่งให้ประชาชนทุกคนปฏิบัติตนเป็น “คนดี” ทั้งคิดดีพูดดี ทำดี ยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรม สุจริต มีวินัย และมีความสามัคคี ซึ่งกันและกัน เพื่อร่วมกันพัฒนาประเทศชาติ บ้านเมืองให้มีความเจริญก้าวหน้าเป็นปึกแผ่นมั่นคงตลอดไป (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

ฉะนั้น การพัฒนาคุณภาพการศึกษา จึงต้องเสริมสร้างพัฒนาให้เด็กและเยาวชนให้เติบโตอย่างมีคุณภาพและมีคุณธรรม โดยปลูกจิตสำนึกให้เยาวชนไทยเห็นความสำคัญในการศึกษาศาสนาที่ตนนับถือสามารถใช้เป็นหลักยึดในการดำรงชีวิตอย่างมีสติ มีความสุข และเข้าใจได้ง่าย ซึ่งหลักอริยบท 4 เป็นหลักพุทธธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่มีคุณค่าอย่างยิ่งที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ เพราะพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการกระทำ การสั่งสอนธรรมของพระพุทธเจ้าทรงมุ่งผลในทางปฏิบัติให้ทุกคนจัดการกับชีวิตที่เป็นอยู่จริง การนำหลักอริยบท 4 มาใช้ในการบริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ซึ่งในการบริหารโรงเรียนคุณธรรมให้มีประสิทธิภาพนั้น ผู้บริหารจะต้องมี “ฉันทะ” คือ

ความมีใจรักในการทำงาน มีความสุขกับงานในหน้าที่ของตน “วิริยะ” คือ ความเพียรพยายามในการปฏิบัติ ด้วยความมุ่งมั่น แม้ว่าจะมีปัญหาอุปสรรคมากเพียงใดก็ตาม “จิตตะ” คือ ความเอาใจใส่ในการพัฒนาตนเอง พัฒนาครู เพื่อพัฒนานักเรียน และ “วิมังสา” คือ ความพิจารณาไตร่ตรองในเหตุและผลแห่งความสำเร็จของการปฏิบัติงาน

ทั้งนี้ เพื่อสนองพระบรมราโชบายด้านการศึกษาของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณบดินทรเทพยวรางกูร ให้สัมฤทธิ์ผลอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้เขียนจึงเสนอแนวทางการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เยาวชนอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

การขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม สพฐ.

โรงเรียนคุณธรรม สพฐ. เป็นโครงการที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ดำเนินการตามพระบรมราโชบายด้านการศึกษาของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณบดินทรเทพยวรางกูร ที่มุ่งให้ผู้บริหาร ครู นักเรียนและบุคลากรทางการศึกษาได้รับการปลูกฝังคุณธรรม 5 ประการ ได้แก่ ความพอเพียง ความกตัญญู ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ และอุดมการณ์คุณธรรม โดยโรงเรียนทุกแห่งเข้าร่วมโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้บริหาร ครู และนักเรียนตระหนักรู้ เข้าใจ และมีกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล ซึมซับคุณค่าแห่งคุณธรรมความดีอย่างเป็นธรรมชาติสร้างความรู้สึกผูกพันชอบชั้วดีและภูมิใจในการทำความดี และสร้างเครือข่ายชุมชนองค์กรแห่งคุณธรรม โดยขอความร่วมมือจากหน่วยงาน และองค์กรที่ทำงานด้านคุณธรรมอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจนและมีความต่อเนื่อง ภายใต้กรอบแนวคิดโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ดังนี้

- 1) ความพอเพียง หมายถึง การดำรงชีวิตพอเพียงตามพระราชดำรัสคำสอน ด้วยความมุ่งมั่น ตั้งใจ สร้างสรรค์ ตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว จนถึงระดับชาติ ด้วยความรวดเร็ว รอบคอบ
- 2) ความกตัญญู หมายถึง การดำรงตนเรียบง่าย ไม่หลงลืมตัว เมื่อเกิดความสำเร็จ ความดีงาม ต้องยกย่องเชิดชูบุพการี ครู อาจารย์ และทุกคนที่มีส่วนร่วม
- 3) ความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง การป้องกันไม่ให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชันในทุกๆระดับ โดยการปลูกฝังค่านิยมว่า การทุจริตคอร์รัปชัน คือ ความย่อหย่อนอับปาง และความน่าอับอาย
- 4) ความรับผิดชอบต่อ หมายถึง โรงเรียนคุณธรรม ผู้บริหาร ครู อาจารย์ ฯลฯ มีภาระหน้าที่อันสำคัญ ต้องช่วยกันพร่ำสอนเพื่อให้ลูกหลานเยาวชนก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ยึดมั่นความซื่อสัตย์สุจริต มีความรอบรู้ อดทน เสียสละ มีความเพียรด้วยปัญญา และความรอบคอบ
- 5) อุดมการณ์คุณธรรม หมายถึง การร่วมกันเสริมสร้างหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี และปลูกฝังความคิดเชิงอุดมการณ์ เพื่อให้เกิดโรงเรียนคุณธรรมอย่างกว้างขวาง และทั่วถึงอันเป็นความยั่งยืนแห่ง ความร่มเย็น และมั่นคงของระบบการศึกษาของชาติบ้านเมืองสืบไปในอนาคต

การขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. มีการขับเคลื่อนตามโครงการย่อย และกิจกรรมสำคัญ ดังนี้

1. **โครงการสร้างคนดี ให้บ้านเมือง** มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนานักเรียนให้รู้และเข้าใจในการคิดค้น เลือกใช้ ผลิต นวัตกรรมคุณธรรมพร้อมทั้งสามารถนำไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนานาชาติได้ ด้วยกิจกรรมพัฒนาผู้นำเยาวชนด้านคุณธรรมสู่สังคม กิจกรรมโครงการ พัฒนาจริยคุณ กิจกรรมผลิตนวัตกรรมสรรค์สร้างคนดี และกิจกรรมค่ายเยาวชนคนคุณธรรม

2. **โครงการเสริมสร้างคุณธรรมให้ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา “โรงเรียนคุณธรรม สพฐ”** มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทุกเขตสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วม ด้วยกิจกรรมพัฒนานวัตกรรมการสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมของครูสู่ คุณธรรม กิจกรรมคืนคุณธรรมสู่ห้องเรียนกิจกรรม กิจกรรมครอบครัวที่สาม และคืนครูชน คนคุณธรรม

3. **โครงการสร้างความเข้มแข็งให้โรงเรียนคุณธรรม สพฐ.** มีวัตถุประสงค์เพื่อให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และโรงเรียนคุณธรรมผ่านการประเมินคุณธรรม ด้วยกิจกรรมคิดค้นนวัตกรรม สื่อ นำสู่การเรียนการสอน กิจกรรมโรงเรียนดีต้องมีที่ยืน กิจกรรมนิเทศ กำกับ ติดตามโรงเรียนคุณธรรม และกิจกรรมพัฒนานวัตกรรมการระบบการประเมิน Online

4. **โครงการพัฒนาระบบฐานข้อมูลโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ.** มีวัตถุประสงค์เพื่อให้มีข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน และสะดวกต่อการพัฒนาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ด้วยกิจกรรมพัฒนานวัตกรรมการสร้างระบบฐานข้อมูลที่ทันสมัย โปร่งใสตรวจสอบได้ สะดวกใช้ ไร้ต่อเหตุการณ์

5. **โครงการพัฒนานวัตกรรมการสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานภายนอก** มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนานวัตกรรมการสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมกับหน่วยงานภายนอก ด้วยกิจกรรมพัฒนานวัตกรรมการสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมกับมูลนิธิยุวสถิรคุณ กิจกรรมพัฒนานวัตกรรมการสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมกับโรงเรียนบางมูลนาคภูมิวิทยาคม กิจกรรมพัฒนานวัตกรรมการสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมกับศูนย์คุณธรรม/ มูลนิธิพุทธฉือจี

มูลนิธิยุวสถิรคุณ (ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ, 2560) ได้น้อมนำพระราชกระแสรับสั่งของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งพระราชทานให้กับคณะกรรมการในโอกาสการจัดตั้ง “กองทุนการศึกษา” เมื่อปี พ.ศ. 2555 ที่ว่า “ให้โรงเรียนสร้างคนดีให้บ้านเมือง” จึงเป็นที่มาของการจัดตั้ง “มูลนิธิยุวสถิรคุณ” โดยการสนับสนุนของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ซึ่งมีศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย องคมนตรี เป็นประธานกรรมการมูลนิธิยุวสถิรคุณ ซึ่งมีความหมายว่า มูลนิธิยุวสถิรคุณ จะสร้างสรรค์เยาวชนให้คงมั่นอยู่ในคุณความดีเสมอ โดยดำเนินงานพัฒนาคุณธรรมในโรงเรียนควบคู่กันไปในศูนย์ 3 ศูนย์ ได้แก่ ศูนย์สถานศึกษาพอเพียง ศูนย์จิตวิทยาการศึกษา และศูนย์โรงเรียนคุณธรรม (ปภัสวดี วีรภักดี และคณะ, 2560) โดยมีกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมจริยธรรม หรือเรียกโดยย่อว่า “โรงเรียนคุณธรรม” มี 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างการรับรู้และการยอมรับ

การสร้างการรับรู้ให้ทุกคนเข้าใจกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม เข้าใจให้กระจ่างในวิธีการดำเนินงาน ด้วยการสื่อสารเพื่อสร้างการรับรู้และการยอมรับนั้นควรชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาคุณธรรม และผลดีที่จะเกิดจากการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมทั้งผลดีที่จะเกิดกับนักเรียน ครู ผู้บริหารโรงเรียน ชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างครูแกนนำและนักเรียนแกนนำ

เมื่อแกนนำได้รับการอบรมกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมตามแนวทาง “มูลนิธิยุวสถิรคุณ” แล้ว จะสามารถทำหน้าที่แกนนำได้อย่างดีแกนนำจะเป็นทั้งครู วิทยากรของโรงเรียน เพื่อจัดอบรมเพื่อนครูและนักเรียนแกนนำ และเป็นทีมงานของโรงเรียนที่ช่วยให้การดำเนินงานตามกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมสำเร็จตามเป้าประสงค์ของโรงเรียนได้

ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน

คุณธรรมอัตลักษณ์ที่สามารถนำไปแก้ปัญหาในโรงเรียนได้จริงจะต้องได้มาจากการประชุมระดมความคิดของแต่ละกลุ่มบุคคล ได้แก่ กลุ่มนักเรียน กลุ่มครูและกลุ่มผู้บริหาร ทุกกลุ่มมุ่งแก้ไขประเด็นปัญหาที่กลุ่มได้ค้นพบจากการระดมความคิด คุณธรรมอัตลักษณ์ จึงประกอบด้วย คุณธรรมเป้าหมายของโรงเรียน และพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกทั้ง 3 ฝ่าย (นักเรียน ครู ผู้บริหาร) โดยมุ่งแก้ไขปัญหาของนักเรียนเพื่อช่วยเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนเป็นหลัก

ขั้นตอนที่ 4 การกำหนดวิธีบรรลุคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน

คุณธรรมอัตลักษณ์เป็นเป้าหมายของการปฏิบัติงานส่วนวิธีการเครื่องมือช่วยให้บรรลุเป้าหมายตามแนวทางมูลนิธิยุวสถิรคุณ ได้แนะนำไว้ 4 วิธีการ ได้แก่ 1) การจัดทำโครงการคุณธรรม 2) การเป็นแบบอย่างที่ดีซึ่งกันและกัน 3) การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม 4) การบูรณาการคุณธรรมในการจัดการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 5 การลงมือปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายการเปลี่ยนแปลง (คุณธรรมอัตลักษณ์)

การลงมือปฏิบัติเป็นขั้นตอนสำคัญที่สุด หลังจากได้คุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียนแล้ว โรงเรียนต้องเร่งลงมือปฏิบัติทันที และต้องกระตุ้นสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย เพื่อให้เกิดการปฏิบัติทั้งโรงเรียน

ขั้นตอนที่ 6 การสร้างกลไกการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม

กระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมตามแนวทางมูลนิธิยุวสถิรคุณ มีเครื่องมือสำคัญที่เป็นกลไกการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรมที่ช่วยให้โรงเรียนประสบความสำเร็จ มีดังนี้ 1) การวางแผนของโรงเรียนคุณธรรม 2) การสร้างการมีส่วนร่วม 3) การส่งเสริมสนับสนุนและเสริมแรง 4) การนิเทศติดตามโรงเรียนคุณธรรม 5) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 6) การประเมิน 7) การถอดบทเรียน 8) การประชาสัมพันธ์

สรุปได้ว่า การขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. เป็นเรื่องที่ทั้งผู้บริหาร ครู นักเรียน และบุคลากรที่เกี่ยวข้องภายใน โรงเรียนต้องร่วมกันวางแผนร่วมกันดำเนินงาน เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองนักเรียน ชุมชน และผู้ที่มีส่วน เกี่ยวข้องจากทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐและภาคเอกชน โดยสร้างการมีส่วนร่วม สร้างเครือข่ายในการขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติผ่านโครงการและกิจกรรมรูปแบบต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา

เพื่อนำไปสู่ การพัฒนาและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่พึงประสงค์ให้เพิ่มขึ้น และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ให้ลดลง

แนวคิดเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท 4

หลักอิทธิบาท 4 เป็นพุทธธรรมสำคัญที่พระพุทธเจ้าได้แสดงไว้อย่างแยบคาย สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางการเรียน การทำงานให้ประสบความสำเร็จได้ ซึ่งประกอบด้วยแนวปฏิบัติ 4 ขั้นตอนต่อเนื่องหนุนเสริมกัน จะขาดข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้ ด้วยว่ามันเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกันทั้ง 4 ข้อ จึงจะทำให้ประสบผลสำเร็จในชีวิตและการงานได้ตามความมุ่งหวัง โดยหลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ 1. ฉันทะ คือ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น 2. วิริยะ คือ ความพากเพียรในสิ่งนั้น 3. จิตตะ คือ ความเอาใจใส่รับผิดชอบในสิ่งนั้น 4. วิมังสา คือ การพิจารณาพิเคราะห์หรือ ความเข้าใจทำในเหตุผลของสิ่งนั้น

นักวิชาการ ได้กล่าวถึง แนวคิดเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท 4 ไว้หลายท่าน ได้แก่

ว.วชิรเมธี (2551) ได้กล่าวถึง การทำงานให้ประสบความสำเร็จตามแนวพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้ปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท 4 อิทธิบาท แปลว่า หลักพื้นฐานแห่งความสำเร็จ หรือทางสู่ความสำเร็จ มีองค์ประกอบ 4 ประการ คือ

1) ฉันทะ คือ มีใจรัก ทำงานด้วยใจรักงาน
2) วิริยะ คือ พากเพียรทำ รักแล้วต้องขยัน ความขยัน คือ ภาคปฏิบัติการณ์ของความรัก ความรักในงาน จะทำให้เรารู้ว่าควรทำงานอะไร ส่วนความขยันจะทำให้งานนั้นก้าวไปสู่ความสำเร็จ การทำงานถ้าขาดความขยัน ความชำนาญก็จะไม่เกิด

3) จิตตะ คือ จดจำจ้อจิต หมายความว่า ทำอะไรก็ตามให้เจาะลงไป ปักใจลงไปในเรื่องนั้นอย่างลึกซึ้งอย่างมุ่งมั่น อย่างจริงจัง และอย่างทุ่มเท ใครก็ตามที่ทำงานด้วยการเอาใจจดจ้ออยู่กับงานนั้น คนนั้นจะประสบความสำเร็จ

4) วิมังสา คือ วินิจวิจัย ได้แก่ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างสรรค์พัฒนานั้นเอง เมื่อเราทำงานอะไรก็ตาม ให้พิจารณาพิเคราะห์ สร้างสรรค์พัฒนา พระพุทธเจ้าทรงเป็นตัวอย่างของนักวิจัยชั้นยอดของโลก พระองค์ทรงสามารถสร้างปัญญาขึ้นมาใหม่จากเหตุการณ์ที่คนทั้งหลายมองไม่เห็นว่าเป็นทางมาของปัญญาได้อย่างไร หากเราจำพุทธประวัติได้ก็จะพบว่า สาเหตุที่ทำให้พระพุทธเจ้าเมื่อยังเป็นเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวชก็เป็นเพราะว่า พระองค์ทรงรู้จักใช้ปัญญาในเชิงสร้างสรรค์ อันได้แก่ การรู้จักคิดเชิงวิเคราะห์

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2560) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของอิทธิบาท 4 ไว้ในหนังสือความรู้คู่คุณธรรม ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ฉันทะ คือ ความรัก ผู้บริหารควรมีความรัก ความพอใจในงานบริหาร รักในวิชาชีพ รักศิษย์ รักที่จะเห็นเพื่อนร่วมงานมีความเจริญก้าวหน้า และประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต การให้คำปรึกษาบริหารทำไปด้วยใจรักในวิชาชีพ ไม่ได้ทำไปเพราะพอให้เสร็จไป พอให้ผ่านไปเพราะเป็นหน้าที่

2) **วิริยะ** คือ พากเพียร ผู้บริหารต้องเป็นผู้มีความขยันแข็งแรง มีความมานะพยายามพากเพียรที่จะค้นหาความรู้ เทคนิคที่เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ของการบริหารมาบริหารเพื่อที่จะให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดแรงจูงใจ มีความรู้กว้างขวางและลึกซึ้งต่อการปฏิบัติงานในหน้าที่ที่ตนได้รับมอบหมายเพื่อให้การเรียนการสอนประสบผลดี ตรงตามหลักสูตรผู้บริหารตั้งไว้ หมั่นร่วมประชุมเพื่อปรึกษา เพื่อวางจุดมุ่งหมายร่วมกันหรือประชุมเพื่อจะให้คำปรึกษาทั้งในส่วนที่เป็นหมู่และเป็นรายบุคคล

3) **จิตตะ** คือ ใส่ใจฝึกฝน ผู้บริหารต้องใส่ใจฝึกฝนรับผิดชอบทุกอย่างในโรงเรียน ผู้บริหารต้องมีความตั้งใจ มีความมั่นใจแน่วแน่ในอันที่จะวางตัวให้เป็นตัวอย่างทางคุณธรรมและจริยธรรมแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาตลอดทั้งทำตนเป็นตัวอย่างที่ดีของสังคมผู้บริหารต้องหนักแน่นและซื่อสัตย์ต่อตัวเองและผู้อื่นเสมอ

4) **วิมังสา** คือ การไตร่ตรองและให้เหตุผล ใช้สติปัญญาพิจารณาคิดหาเหตุผล รู้จักวิธีการบริหารงาน ให้สำเร็จไปด้วยความเรียบร้อยและทันต่อเหตุการณ์ เมื่อเจอปัญหาใด ๆ ผู้บริหารต้องใช้ปัญญาไตร่ตรอง ไม่รู้วาม รู้จักใช้เหตุผลด้วยตนเอง ก็ควรที่จะกระตุ้นให้ผู้ใต้บังคับบัญชา รู้จักคิด รู้จักไตร่ตรองพิจารณาสิ่งต่าง ๆ อย่างถี่ถ้วนและมีเหตุผลอีกด้วย

สรุปได้ว่า อิทธิบาท 4 เป็นหนทางแห่งความสำเร็จ ประกอบด้วยหลัก 4 อย่าง ได้แก่ 1) ฉันทะ คือ การมีใจรักในสิ่งที่ทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ 2) วิริยะ คือ ความมุ่งมั่นทุ่มเท อุตุน ไม่ท้อถอย 3) จิตตะ คือ ใจที่จดจ่อและรับผิดชอบ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกฝน อุทิศตัวอุทิศใจให้แก่สิ่งที่ทำ และ 4) วิมังสา คือ การทบทวนในสิ่งที่ได้คิดได้ทำมา หมั่นใช้ปัญญา พิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบเหตุผลและตรวจสอบข้อบกพร่องในสิ่งที่ทำนั้น คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง

แนวทางการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม ด้วยหลักอิทธิบาท 4

การนำหลักอิทธิบาท 4 มาใช้ในการบริหารโรงเรียนคุณธรรม ตามกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม 6 ขั้นตอน (ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ, 2560) เพื่อเป็นแนวทางการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ด้วยหลักอิทธิบาท 4 อย่างเป็นรูปธรรม มีองค์ประกอบสำคัญ 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) วิธีการดำเนินงาน 4) แนวทางการประเมิน และ 5) เงื่อนไขความสำเร็จ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

องค์ประกอบที่ 1 หลักการ การขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ด้วยหลักอิทธิบาท 4 ประกอบด้วย 2 หลักการ ดังนี้

1.1 หลักการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม 6 ขั้นตอนของมูลนิธิยุวสถิรคุณ ได้แก่ 1) การสร้างการรับรู้และการยอมรับ 2) การสร้างครูแกนนำและนักเรียนแกนนำ 3) การกำหนดคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน 4) การกำหนดวิธีบรรลुकุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน 5) การลงมือปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายการเปลี่ยนแปลง และ 6) การสร้างกลไกการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม

1.2 หลักอิทธิบาท 4 หมายถึง หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เป็นฐานแห่งความสำเร็จ ประกอบด้วย 1) ฉันทะ 2) วิริยะ 3) จิตตะ 4) วิมังสา

องค์ประกอบที่ 2 วัตถุประสงค์

เพื่อให้ผู้บริหาร ครู นักเรียนและบุคลากรทางการศึกษาได้รับการปลูกฝังคุณธรรม 5 ประการ ได้แก่ ความพอเพียง ความกตัญญู ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ และอุดมการณ์คุณธรรม

องค์ประกอบที่ 3 วิธีดำเนินการ การขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ด้วยหลักกิติธिताท 4 ประกอบด้วยรายละเอียดการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม 6 ขั้นตอนของมูลนิธิยุวสถิรคุณ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างการรับรู้และการยอมรับ

1. ด้านฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในการทำงาน) 1) มีการจัดประชุมครู และบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้ทุกคนรับรู้และเข้าใจกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม 2) สอบถามความต้องการของนักเรียนและผู้ปกครองในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน

2. วิริยะ (ความเพียรพยายามในการทำงาน) 1) มีการทบทวนผลการดำเนินโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ที่ผ่านมา 2) มีการวางแผนจัดโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน

3. ด้านจิตตะ (ความเอาใจใส่ฝักใฝ่ในการทำงาน) 1) มีการวางแผนการจัดการเรียนรู้ โดยให้ครอบคลุมพฤติกรรมทั้งด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ เจตคติของนักเรียน 2) มีแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน

4. ด้านวิมังสา (การพิจารณาใคร่ครวญเหตุผลแห่งความสำเร็จของงาน) 1) มีการกำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน 2) มีการวางแผนประเมินผลการจัดโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างครูแกนนำและนักเรียนแกนนำ

1. ด้านฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในการทำงาน) 1) มีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม 2) มีการจัดการรับสมัครครูแกนนำและนักเรียนแกนนำ ด้วยความสมัครใจ 3) จัดการประชุมร่วมกับวัด เพื่อชี้แจงการดำเนินการโรงเรียนคุณธรรม

2. วิริยะ (ความเพียรพยายามในการทำงาน) 1) มีการวางแผนพัฒนาครูแกนนำและนักเรียนแกนนำ ร่วมกับวัดในชุมชน 2) ดำเนินการจัดอบรมครูแกนนำและนักเรียนแกนนำ

3. ด้านจิตตะ (ความเอาใจใส่ฝักใฝ่ในการทำงาน) 1) ครูแกนนำและนักเรียนแกนนำ มีบทบาทในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ การค้นหาความรู้และการสร้างความรู้ 2) โรงเรียนสนับสนุนแหล่งเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน

4. ด้านวิมังสา (การพิจารณาใคร่ครวญเหตุผลแห่งความสำเร็จของงาน) 1) มีการนิเทศติดตามผลการพัฒนาครูแกนนำและนักเรียนแกนนำ 2) มีการสอบถามความต้องการของครูและนักเรียนในการจัดโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน

1. ด้านฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในการทำงาน) 1) มีการสำรวจปัญหาและความต้องการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน 2) มีการจัดประชุมครู บุคลากรทางการศึกษา และตัวแทนนักเรียน เพื่อระดมความคิดกำหนดคุณธรรมอัตลักษณ์ที่สามารถนำไปแก้ปัญหาร่วมกัน
2. วิริยะ (ความเพียรพยายามในการทำงาน) 1) มีการวางแผนจัดโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนอย่างมีส่วนร่วม 2) โรงเรียนดำเนินโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนตามแผนปฏิบัติการ
3. ด้านจิตตะ (ความเอาใจใส่ฝักใฝ่ในการทำงาน) 1) มีระบบติดตามและนิเทศการดำเนินโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน 2) มีการเสริมแรง และให้รางวัลเป็นกำลังใจแก่นักเรียนที่มีความประพฤติดี เพื่อเป็นแบบอย่าง
4. ด้านวิมังสา (การพิจารณาใคร่ครวญเหตุผลแห่งความสำเร็จของงาน) 1) มีการประเมินผลการดำเนินโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน 2) มีการแก้ปัญหาของนักเรียนเพื่อช่วยเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียน

ขั้นตอนที่ 4 การกำหนดวิธีบรรลุคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน

1. ด้านฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในการทำงาน) 1) มีการกำหนดวิธีบรรลุคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน 2) มีการจัดประชุมครู บุคลากรทางการศึกษา และตัวแทนนักเรียน เพื่อทำความเข้าใจวิธีบรรลุคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน และวางแผนปฏิบัติร่วมกัน
2. วิริยะ (ความเพียรพยายามในการทำงาน) 1) ครูแกนนำและนักเรียนแกนนำ ร่วมดำเนินโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน 2) โรงเรียนมีการสนับสนุนสื่อและอุปกรณ์เพื่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน
3. ด้านจิตตะ (ความเอาใจใส่ฝักใฝ่ในการทำงาน) 1) มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม 2) ครูทุกคนมีการบูรณาการการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ด้วยวิธีการจัดการเรียนรู้เชิงรุก
4. ด้านวิมังสา (การพิจารณาใคร่ครวญเหตุผลแห่งความสำเร็จของงาน) 1) มีการรายงานผลการดำเนินโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน 2) ดำเนินการการแก้ปัญหาพฤติกรรมนักเรียนตามแนวทางมูลนิธิยุวสถิรคุณ

ขั้นตอนที่ 5 การลงมือปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายการเปลี่ยนแปลง (คุณธรรมอัตลักษณ์)

1. ด้านฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในการทำงาน) 1) ครูมีการใช้สื่อการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียนให้เหมาะสมสอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ 2) โรงเรียนมีสถานที่เรียน และอุปกรณ์สื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย เอื้อต่อการเรียนรู้และสร้างความน่าสนใจในบทเรียน 3) ผู้บริหารเปิดโอกาสให้ครูผู้สอนได้แสดงความคิดเห็นและความต้องการต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน

2. วิริยะ (ความเพียรพยายามในการทำงาน) 1) โรงเรียนมีการจัดทำสื่อวีดิทัศน์ในการแนะนำโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนอย่างชัดเจน 2) โรงเรียนมีการจัดสถานที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ด้วยความมุ่งมั่นพยายามอย่างเต็มที่

3. ด้านจิตตะ (ความเอาใจใส่ฝึกฝนในการทำงาน) 1) ครูทุกคนมีการใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมที่หลากหลาย ทำให้ผู้เรียนมีความสุขในการเรียนรู้ 2) โรงเรียนมีการใช้สื่อเทคโนโลยีที่หลากหลายทำให้เข้าใจง่ายและเรียนรู้ได้รวดเร็ว

4. ด้านวิมังสา (การพิจารณาใคร่ครวญเหตุผลแห่งความสำเร็จของงาน)

1) โรงเรียนสนับสนุนให้ครูจัดทำสื่อการเรียนการสอนที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับชีวิตประจำวัน 2) ครูมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การจัดการเรียนรู้ร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 6 การสร้างกลไกการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม

1. ด้านฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในการทำงาน) 1) ครู และบุคลากรทางการศึกษา มีความเข้าใจกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม ตามแนวทางมูลนิธิยุสภคุณ 2) โรงเรียนได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของการจัดการเรียนรู้ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ด้วยความพอใจเป็นสำคัญ

2. ด้านวิริยะ (ความเพียรพยายามในการทำงาน) 1) โรงเรียนมีการจัดประชุมวางแผนการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรมอย่างมีส่วนร่วม 2) มีการสรุปผลการจัดโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนไว้อย่างชัดเจน

3. ด้านจิตตะ (ความเอาใจใส่ฝึกฝนในการทำงาน) 1) โรงเรียนมีการจัดโอกาสให้ครูผู้สอนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อถอดบทเรียนการดำเนินโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน 2) โรงเรียนมีการประสานงานกับผู้ปกครองในการร่วมมือติดตามความประพฤติของนักเรียน

4. ด้านวิมังสา (การพิจารณาใคร่ครวญเหตุผลแห่งความสำเร็จของงาน) 1) โรงเรียนได้นำผลการประเมินโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน และผลการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนมาวิเคราะห์ เพื่อการพัฒนาปรับปรุงต่อไป 2) โรงเรียนมีการเสริมแรงและสนับสนุนการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ให้มีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาในทางที่ดีขึ้น

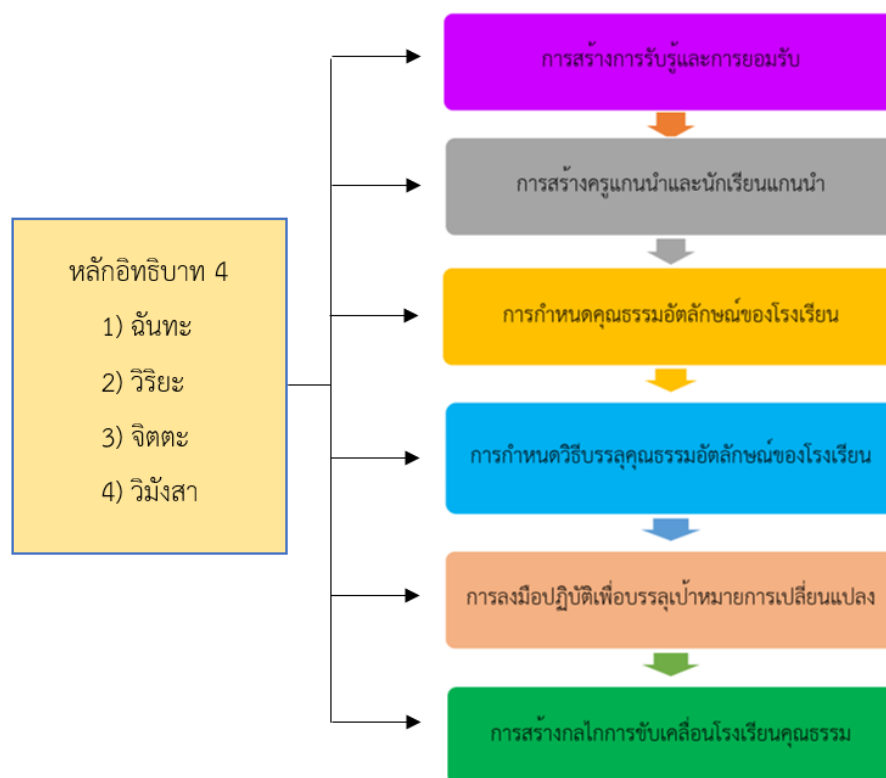
องค์ประกอบที่ 4 แนวทางการประเมินผล การประเมินผล คือ การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ด้วยหลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ 4.1 ประเมินผลจากการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ด้วยหลักอิทธิบาท 4 โดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน และผู้ปกครอง หรือชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม 4.2 ประเมินผลจากความพึงพอใจของนักเรียน ครู บุคลากรภายในโรงเรียนที่มีต่อการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ด้วยหลักอิทธิบาท 4

องค์ประกอบที่ 5 เงื่อนไขความสำเร็จ คือ การขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อให้เกิดผลสำเร็จ ควรประกอบด้วยจุดเน้นสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 5.1 ครูแกนนำ และนักเรียนแกนนำ มีบทบาทสำคัญในการดำเนินโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน และมีความรู้ความเข้าใจในการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 5.2 โรงเรียนเน้นย้ำการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม ตามหลักอิทธิบาท

4 ประการ ได้แก่ (1) ฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในการทำงาน) (2) วิริยะ (ความเพียรพยายามในการทำงาน) (3) จิตตะ (ความเอาใจใส่ฝักใฝ่ในการทำงาน) (4) วิมังสา (การพิจารณาใคร่ครวญเหตุผลแห่งความสำเร็จของงาน) เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน

สรุปองค์ความรู้

หลักอภิปิชาต 4 เป็นพุทธธรรมที่ทำให้การทำงานประสบความสำเร็จ และมีความสุขได้ เป็นหลักการการทำงานที่ทำให้เกิดประสิทธิผล และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ให้สำเร็จได้ด้วยหลักอภิปิชาต 4 ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) วิธีการดำเนินงาน 4) แนวทางการประเมิน และ 5) เงื่อนไขความสำเร็จ ซึ่งจะนำหลักอภิปิชาต 4 มาประยุกต์ใช้ในองค์ประกอบที่ 3 วิธีดำเนินงานขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ทั้ง 6 ขั้นตอนตามกระบวนการของมูลนิธิยุวสถิรคุณ จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรมให้โรงเรียนประสบความสำเร็จ เริ่มจากการวางแผนอย่างมีส่วนร่วม ส่งเสริมสนับสนุนและเสริมแรง เพื่อการดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ ที่สำคัญต้องมีการนิเทศติดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อประเมินผลการปฏิบัติงาน พร้อมทั้งถอดบทเรียนเพื่อการประชาสัมพันธ์ให้มีการขยายผลสืบสานศาสตร์พระราชา โดยการมีส่วนร่วมในโครงการโรงเรียนคุณธรรม เพื่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างยั่งยืน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แนวทางการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ด้วยหลักอภิปิชาต 4

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *แนวทางการดำเนินงานโครงการสถานศึกษาน้อมนำศาสตร์พระราชสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน*. สำนักส่งเสริมกิจการศึกษา.
- ปภัสวดี วีรภักดี และคณะ. (2560). *คู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม*. บริษัท สหมิตรพรีนติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- ปริญญช พินุลสรารุช. (2551). *คลังหลวงกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง*. เพชรรุ่งการพิมพ์.
- ไพฑูรย์ สีนลารัตน์. (2560). *ความรู้คู่คุณธรรม*. โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ว.วชิรเมธี. (ไม่ระบุปี). *คนสำราญ งานสำเร็จ* (พิมพ์ครั้งที่ 14). สำนักพิมพ์อมรินทร์.
- ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มุลินิธิยุวสถิรคุณ. (2560). *กระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม ทำอย่างไรให้ประสบความสำเร็จ*. บริษัท สหมิตรพรีนติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2550). *การบริหารจัดการแนวพุทธ*. ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวัชชัย มงคลธง. (2566). การบริหารสถานศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4. *วารสารพุทธพัฒนศาสตร์ศึกษา*, 1(3), 85-105.